

האוניברסיטה העברית בירושלים
THE HEBREW UNIVERSITY OF JERUSALEM

הפקולטה למשפטים

עבודה במסגרת קורס כתיבה ומחקר במשפט (62121)

מהו הדין באשר להסרת ביטויים בלתי חוקיים מהאינטרנט בידי המדינה, והאם ראוי לקבוע מדיניות
אכיפה אחידה המעגנת בחוק את ביצוע ההסרה?

נושא גג : משפט וטכנולוגיה ותפקיד החקיקה במשפט

מגיש : אורי בן דב

שם המתרגלת : גל קורן

תאריך ההגשה : 9.5.2023

מספר המילים בעבודה : 3201

מספר המילים בהערות שוליים תוכניות : 151

תוכן עניינים

3.....	1. מבוא.....
4.....	2. רקע מקדים.....
5.....	3. הדין הנוהג.....
8.....	4. משפט משווה.....
10.....	5. דיון נורמטיבי וביקורתי.....
15.....	6. הצעה לשינוי הדין הנוהג.....
16.....	7. סיכום.....
17.....	8. רשימה ביבליוגרפית.....

1. מבוא

"על הרשות המבצעת לפעול בגדרי החוקים שהקימו אותה ונפחו בה רוחחיים. בכך מתבטא ההבדל בין הפרט לשלטון. לפרט מוענקת החירות, אלא-אם-כן זו נשללה כדין ממנו. לשלטון אין כוח, אלא אם הוענק לו כדין".¹

בראשית ימיו עורר האינטרנט תקוות גדולות לשינוי סדרי-עולם וליצירת תנאים חדשים שיקדמו חירות אישית.² בנוסף, הרשתות החברתיות הביאו עמן הבטחה לשיפור של ממש בחופש הביטוי – החופש לבטא דעות ועמדות, החופש לפרסם מידע וחופש העיתונות וההתאגדות. עם זאת, הפלטפורמות החברתיות המקוונות (להלן: פלטפורמות) יכולות להיות מצע להפצה של מסרים פוגעניים, מסיתים ואלימים וכן טרור. זאת, תוך שימוש בזהות בדויה או פיקטיבית, על ידי גורמים זדוניים בתפוצה רחבה הרבה יותר מזו שהיתה קיימת בעולם "הישן" שלפני מהפכת האינטרנט, כשהשפעה האפשרית הרעה של מעשיהם עלולה לחבוק מגזרים וקהלים, שקודם לכן כלל לא היו נחשפים לפעילותם.³ בסביבה זו, נדרש מהמדינה להפעיל אמצעי אכיפה שונים מאלה המקובלים, שיש בהם כדי לסכל ביעילות ובמהירות את הפעילות העבריינית ברשת. באכיפה מסוג זה כרוכה גם בפגיעה בחופש הביטוי ובזכויות הנלוות אליה, כגון חופש המידע. בהיעדר הסמכה סטטוטורית מפורשת של המדינה לפגוע בזכויות-יסוד בפלטפורמות, נוצרת בעיה חוקתית המערערת על עקרונות יסוד בשיטה הדמוקרטית הנוגעים לעקרון שלטון החוק והפרדת הרשויות.⁴

סדר הדברים יהיה כדלהלן: תחילה, אפרוס את הרקע מציאות השיח הציבורי ברשתות החברתיות וכיצד הן מעצבות את צריכת המידע והתכנים בעידן הטכנולוגי. בהמשך, אתאר את עיקרי ההסדר בחוק הסמכויות לשם מניעת ביצוע עבירות באמצעות אתר אינטרנט בחוק, את תקנון יחידת הסייבר בפרקליטות ואת פסק הדין עניין עדאלה הדין בחוקתיות החלטות יחידת הסייבר בפרקליטות. לאחר מכן, אציג את החוק הקיים באוסטרליה המסמך גוף ציבורי להסיר תכנים ברשת. בפרק הרביעי, אציג ביקורת על היעדר ההסמכה של יחידת הסייבר בחקיקה ראשית, הפגיעה בכלל בדבר "הסדרים ראשוניים" ובעקרון שלטון החוק והפרדת רשויות. בפרק החמישי אציע להעביר את תקנון יחידת הסייבר בהליך חקיקה ראשית ולשלב בו את עיקרי רכיבים מהחוק האוסטרלי. אטען שחקיקה ראשית זו הכרחית לשמירה על עקרונות יסוד חוקתיים ולצמצום הפגיעה בזכות לחופש הביטוי.

¹ אהרן ברק, "שלטון החוק ועליונות החוקה", **משפט וממשל** ה' 375, 380 (2000).

² פרופ' ניבה אלקין-קורן, "המתווכים החדשים בכיכר השוק הווירטואלי" **משפט וממשל** ו' 381, 381 (2003).

³ בש"פ 2065/13 פלוני נ' מדינת ישראל [פורסם בנבו] (22.03.2013), פס' 4 לפסק דינו של השופט עמית.

⁴ בג"ץ 1/49 בז'רנו נ' שר המשטרה, פ"ד ב' 80 (1949), פס' 5 לפסק דינו של השופט מרזל.

2. רקע מקדים

עיצוב השיח הציבורי בידי הרשתות החברתיות בעידן הטכנולוגי

הרשתות החברתיות הגדולות מתמודדות עם עבירות ועוולות שנעשות על ידי גולשים במספר דרכים. בין היתר, הן מפעילות מנגנוני סינון לתכנים אסורים המבוססים על מערכות בינה מלאכותית. בנוסף, הן מפרסמות תקנון מנחה ומתעדכן באשר לתכנים המותרים בהן שמהווה מעין קודיפקציה של סטנדרטים קהילתיים הנהוגים בהן.⁵ יתרה מכך, הרשתות מפרסמות דוחות שקיפות על הסרת תכנים המפרים נהלים תקנון במדינות השונות.⁶

התנגשות בין חופש הביטוי (וחופש המידע) לבין הזכות לכבוד, לשם טוב ולפרטיות

בעידן במודרני, בו תאגידי ענק טכנולוגיים צוברים כוח השפעה רב על פני מדינות בשווקים הכלכליים והעסקיים, ההגות העדכנית בתורת הרגולציה רואה את "השינוי בפרדיגמת הכוח" כאחת ההתאמות המרכזיות שעל המשפט החוקתי לסגל לעצמו.⁷ בנוסף, עליתן של הפלטפורמות המקוונות יוצרת שינוי ביחסי הכוחות בו מספר מצומצם של גורמים פרטיים רב-לאומיים מחזיקים בידיהם כוח עצום לנהל את "כיכר השוק" בכל הנוגע להחלפת דעות ומסרים, ומאידך – כל אדם המחזיק בידיו מקלדת יכול להפיץ מסרים פוגעניים, מסיתים ואלמים וכן לבצע מעשים בלתי חוקיים כמו לעסוק בסחר בזנות, בהימורים ובטרור. זאת, תוך שימוש בזהות בדויה או פיקטיבית, ובכך ליצור בעיות אכיפה משמעותיות.⁸ בנוסף להתמודדות הפלטפורמות עם עבירות תוכן, המדינה מחויבת לפעול לסיכול ולמניעת עבירות פליליות במרחב המקוון, וזאת באופן מהיר ויעיל.⁹

⁵ Jack M. Balkin, *Free Speech Is a Triangle*, 118 Colum. L. Rev. 2011 (2018).

⁶ Facebook, Inc., *Community Standards Enforcement Report* (2021),

<https://transparency.facebook.com/community-standards-enforcement>.

⁷ Michael D. Birnhack & Niva Elkin-Koren, *The Invisible Handshake: The Reemergence of the State in the Digital Environment*, 8 Va. J.L. & Tech, 48-54 (2003).

⁸ Terry Flew, Fiona Martin & Nicolas Suzor *Internet Regulation as Media Policy: Rethinking the Question of Digital Communication Platform Governance* 10 J. Digital Media Pol. 33 (2019).

⁹ Balkin, לעיל ה"ש 5.

3. הדין הנוהג

הגוף השלטוני שמוסמך לעסוק בהסרת התוכן הוא יחידת הסייבר בפרקליטות המדינה (להלן – היחידה) שהוקמה בשנת 2015 לאור הצורך שהוכר על ידי פרקליט המדינה לרכז מאמץ בהתמודדות עם הפשיעה והטרור במרחב הסייבר.¹⁰ ישנם שני מסלולים שמכוחם פועלת היחידה להוצאת צווים להסרת תכנים ברשתות החברתיות:

א. מסלול האכיפה הסטטוטורי – הפרקליטות פועלת מכוח חוק סמכויות לשם מניעת ביצוע עברות באמצעות אתר אינטרנט, התשע"ז-2017 (להלן – "חוק הסמכויות") שתכליתו למנוע ביצוע עבירות מסוימות (או חשיפה אליהן) של גולשים הנעשות באמצעות אתרי אינטרנט, זאת באמצעות צווים שיפוטיים. במסלול זה, היחידה פונה לשופט בבית משפט מחוזי (שנשיא בית-המשפט המחוזי הסמיכו לכך) בבקשה למתן צו המורה לספקיות גישה, איתור ואחסון של תכנים ברשת האינטרנט, להסיר או להגביל גישה לתכנים המופיעים באתר מסוים.¹¹

ב. מסלול האכיפה האלטרנטיבית – כיום ישנו נוהל עבודה רשמי של היחידה שמפרט כיצד היא פועלת מול תכנים שפורסמו ברשת ושמגלמים לגישה עבירה פלילית.¹² הנוהל שם דגש על "האכיפה האלטרנטיבית" שבו המיקוד הוא בעבירה ולא במבצע העבירה, בפרסום ולא במפרסם. אכיפה מסוג זה תינקט במקרים בהם הטיפול הפלילי ה"קלאסי", כמו חקירה פלילית והגשת כתב אישום במקרים המתאימים, אינה אפשרית.¹³ כמו כן, הליכי אכיפה אלטרנטיבית יכולים להתנהל גם לצד הליכים פליליים "קלאסיים" אם המשטרה הספיקה לאסוף את הראיות הנדרשות להוכחת ביצוע העבירה ואין חשש שהסרת התוכן בידי הפלטפורמות תוביל לפגיעה באופן הוכחת כל המידע הדרוש במסגרת החקירה.

פעילות האכיפה האלטרנטיבית מתחלקת לשני מישורים: האחד, **המישור הכופה** והשני, **המישור הוולנטרי**. במישור הכופה המחלקה מגישה לפלטפורמות דרישה להסרת תוכן, הגבלת הגישה אליו או סינונו מתוצאות החיפוש. הדרישה יכולה לנבוע משני מקורות: האחד, הוראות חוק האוסרות על פרסום. השני, הפצה של מידע מסוים או צווים שיפוטיים האוסרים על פרסום או הפצה של מידע מסוים. כמו כן, ישנם חוקים והוראות נוספים שמכוחם פועלת המחלקה במסגרת המישור הכופה, שמפורטים בנוהל העבודה, המקנים סמכויות לבית-המשפט להורות על הסרתו של פרסום, או על הגבלת הפצתו של מידע מסוים – הוראות שאינן מוסדרות דווקא בחוק סמכויות מניעת עבירות.¹⁴

¹⁰ "אודות יחידת הסייבר" אתר משרד המשפטים (12.5.2021) [https://www.gov.il/he/departments/general/cyber-](https://www.gov.il/he/departments/general/cyber-about)

¹¹ ס' 4-2 לחוק סמכויות לשם מניעת ביצוע עבירות באמצעות אתר אינטרנט, התשע"ז-2017 אינטרנט (פרסום הודעה בדבר מתן צו), תשע"ח-2018.

¹² נוהל עבודה – מחלקת הסייבר בפרקליטות המדינה (להלן: נוהל עבודה) (27.4.2021).

¹³ דלית קן-דרור פלדמן וניבה אלקין קורן "שקיפות פעולות המדינה בסביבה הדיגיטלית: אכיפה "אלטרנטיבית" של עבירות ביטוי באמצעות ענקיות הרשת" **המשפט** כה 27, 32 (2020).

¹⁴ ס' 5 לנוהל העבודה, לעיל ה"ש 12.

תנאים מצטברים להגשת בקשה במישור הוולונטרי

במישור הוולונטרי היחידה מגישה בקשה להסרת תכנים לפלטפורמות, במטרה לעודד או להניע את אותן להסרתם, בהתקיים שלושה תנאים. ראשית, כאשר התכנים על פניו מהווים עבירה פלילית לפי הדין הישראלי- אלו הן העבירות הפליליות המרכזיות: גילוי הזדהות עם ארגון טרור, הסתה לאלימות, הסתה לגזענות, פגיעה בפרטיות, הטרדה מינית, שחיטה באיומים, התחזות כאחר ומידע כוזב.¹⁵ שנית, היחידה מגישה בקשה כאשר לפי דעתה התכנים נוגדים גם את תנאי השימוש של הפלטפורמה שמחליטה אם להשאיר את הפרסום, או להסירו.¹⁶ תנאי השימוש מעוגנים בכללי קהיליה שמציעות הפלטפורמות המרכזיות, כך למשל הכללים של פייסוק יוצרים לרוב מנגנון של "הודעה והסרה" על תכנים אסורים.¹⁷ תנאי שלישי להגשת הבקשה הוא קיומם של שיקולים נוספים לדיווח לפלטפורמות על התוכן האסור: תפוצת הפרסום בפועל, קהל היעד, חומרת הפרסום, מועד הפרסום, פוטנציאל ויראליות הפרסום ועוד.

שיטת העבודה של המחלקה

תחילה, ישנה פנייה של הגורם הפונה למחלקה.¹⁸ לאחר מכן, הפנייה מועברת לבחינה פנימית ביחידה על ידי מתמחה או סטודנט ועל ידי הפרקליט הממונה על הנושא הבוחן את הבקשה על רקע התנאים המצטברים להגשת בקשה להסרת תוכן (שמפורטים לעיל).¹⁹ לעיתים, תועבר החלטה בפנייה לאישור של מנהל המחלקה.²⁰ לצד האמור, תיערך היוועצות עם המחלקה לתפקידים מיוחדים בפרקליטות המדינה ובמידת הצורך, עם המשנה לפרקליט המדינה (תפקידים מיוחדים) בכל הנוגע לעבירות ביטוי בתחומי אחריותם, כשמתעוררות שאלות פרשניות ביחס אליהן.²¹ בנוסף, במקרים מסוימים יבקש מנהל המחלקה אישור מראש של פרקליט המדינה בטרם ביצוע פעולה.²²

קביעותיו והשפעותיו של בג"ץ עדאלה על פעילות הפרקליטות

פסק הדין בבג"ץ עדאלה התמקד בשאלת סמכות המחלקה לבצע פעילות וולונטרית להסרת פרסומים פוגעניים מהרשת, ונקבע שאין תשתית עובדתית לכך שפעילות זו חורגת מסמכותה השלטונית או מהווה

¹⁵ שם, בסי' 9 (א) ובסי' 7.

¹⁶ שם, בסי' 9 (ב).

¹⁷ Facebook, Facebook Community Standards, <https://transparency.fb.com/policies/community-standards/> (2023).

¹⁸ ראו לעיל הי"ש 12, בסי' 10 (א).

¹⁹ שם, בסי' 10 (ב).

²⁰ שם, בסי' 10 (ג).

²¹ שם, בסי' 10 (ד).

²² שם, בסי' 10 (ה).

פגיעה בזכות חוקתית.²³ בנוסף, נקבע בפסק הדין שלצורך הקביעה אם פעולות המחלקה הן חוקיות יש צורך בהסמכה סטטוטורית.²⁴

יתרה מכך, נקבע שעולים קשיים בהיעדר התיעוד של התכנים שהמחלקה מבקשת להסיר ובהיעדר פירוט מספק בדו"חות השקיפות המוצאים מטעם המחלקה (בכפוף לאילוצים בעבירות ביטחון),²⁵ וכן באי-פרסום נוהל העבודה.²⁶ בנוסף, עלה הצורך למסד מנגנון מבקר ומפקח על פעילות המחלקה בהקשר זה.²⁷

בעקבות ההמלצות, המחלקה פרסמה את נוהל העבודה (המופרט לעיל).²⁸ יובהר כי הנוהל אינו כולל הוראות בנוגע לתיעוד הפניות של המחלקה לפלטפורמות או הוראות בנוגע לשקיפות ופרסום מידע על היקפי הפניות שמעבירה המחלקה או היקפי קבלתן או דחייתן, כפי שהוצע בפסק הדין.²⁹

²³ בג"ץ 7846/19 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' פרקליטות המדינה יחידת הסייבר (נבו) 12.4.2021, ס' 69 לפסק דינו של השופט מלצר.

²⁴ שם, בפס' 45.

²⁵ שם, בפס' 27.

²⁶ שם, בפס' 12.

²⁷ שם, בפס' 74.

²⁸ ראו נוהל עבודה, לעיל ה"ש 12.

²⁹ "נוהל מחלקת הסייבר בפרקליטות המדינה: טיפול בתכנים בלתי-חוקיים במרחב המקוון" אתר איגוד האינטרנט הישראלי (23.4.2021) https://www.isoc.org.il/regulating-digital-services/israel/cyber_guidelines_2021

4. משפט משווה

בפרק הבא אסקור את ההסדר הנוגע להסרת תכנים בפלטפורמות באוסטרליה.

בינואר 2022 נחקק באוסטרליה חוק הבטיחות ברשת (להלן – חוק הבטיחות) שתכליתו לשפר את ביטחון הכללי של המשתמשים האוסטרלים, קטינים ובוגרים, בפלטפורמות המקוונות.³⁰ חקיקה בתחום החלה כבר ב-2015 עם חקיקת חוק הבטיחות ברשת עבור ילדים שהסמיך גוף רגולטורי עצמאי הקרוי "הממונה לבטיחות מקוונת" (להלן – "הממונה") להיות אמון על הבטיחות המקוונת של ילדים הגולשים באינטרנט.³¹ הגוף נתמך על ידי משרד התקשורת האוסטרלי וכן מקיים קשרים עם הרשויות והסוכנויות המקבילות בחבר העמים הבריטי.³² בתיקון לחוק משנת 2017 הורחבו סמכויותיו של הממונה כך שיכללו תכנים הנוגעים לכלל הגולשים האוסטרלים, כמו תכנים המעידים על אלימות במשפחה ופרסום של תמונות אינטימיות ללא הסכמה.³³ בנוסף החוק צירף תפקידים נוספים לממונה כמו פעילויות חוץ, ביצוע מחקר ומתן ייעוץ לפונים.³⁴

עדכון החקיקה בעקבות פיגוע הירי בכרייסטצ'רץ'

ב-2019 אירע פיגוע הירי במסגד במסגד בכרייסטצ'רץ' בו נרצחו כ-51 בני אדם ששודר בשידור חי בפייסבוק.³⁵ האחראי לטווח אף הפיץ מניפסט גזעני באתרים לפני שביצע את מעשיו.³⁶ בעקבות האירוע,³⁷ הפרמלנט האוסטרלי העביר תיקון לחוק העונשין שמטיל אחריות על ספקיות אינטרנט לדווח ולהסיר תכנים עם אלימות קשה שמופצים בהם.³⁸

³⁰ Online Safety Act 2021 (Cth)

³¹ Enhancing Online Safety Act 2015 (Cth)

³² Australian Department of Infrastructure, Transport, Regional Development and Communications, Reviews of the Enhancing Online Safety Act 2015 and the Online Content Scheme—discussion paper, February 2022, <https://www.infrastructure.gov.au/sites/default/files/consultation/pdf/reviews-enhancing-online-safety-act-2015-and-online-content-scheme-discussion-paper-mk4.pdf>, 11.

³³ Enhancing Online Safety for Children Amendment Bill 2017, 2.

³⁴ Gail Mason & Natalie Czapski, *Regulating Cyber-Racism*, 41 MELB. U. L. REV. 284, 338 (2017).

³⁵ Michael Koziol, *Christchurch shooter's manifesto reveals an obsession with white supremacy over Muslims*, Sydney Morning Herald, <https://www.smh.com.au/world/oceania/christchurch-shooter-s-manifesto-reveals-an-obsession-with-white-supremacy-over-muslims-20190315-p514ko.html> (Mar. 15, 2019).

³⁶ David Frum, *The Violent Consequences of White Nationalism*, The Atlantic (Mar. 15, 2019), <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/03/violence-new-zealand-echoes-past-terrorist-patterns/585043/>.

³⁷ Christopher Knaus, "Social Media Platforms and Self-Regulation in Australia" Australian Strategic Policy Institute (November 2022) at 156, <https://www.aspg.org.au/wp-content/uploads/2022/11/Social-Media-Platforms.pdf>.

³⁸ Criminal Code Amendment (Sharing of Abhorrent Violent Material) Act 2019 (Cth) (Australia).

ברמת ההסמכה החוקתית, החוקה האוסטרלית מסמיכה את הפלרמנט האוסטרלי להעביר חוקים פדרליים בנושאי תקשורת ותכנים מקוונים ובית המשפט העליון העניק לאורך השנים פרשנות רחבה לסמכותיו.³⁹

סקירת החוק

במישור המעשי, החוק מסמיך את הממונה להסיר תוכן שעלול לפגוע במידה בלתי סבירה (לפי אמות מידה שנקבעו בחוק) באזרחים אוסטרלים.⁴⁰ סמכויותיו העיקריות הן שליחת צוי ההסרה למנהלי פלטפורמות ותחקור יזום ושוטף של תכנים ציבוריים שמפרים סעיפים בחוק ברשתות.⁴¹ כמו כן, הממונה מחויב לדווח לפלרמנט באופן תקופתי על פעילותו השוטפת ועל תמונת המצב המשקפת את רמת הבטיחות ברשת האוסטרלית.⁴²

בנוסף, החוק מגדיר בפירוט אילו תכנים נחשב לאסורים, כמו תמונות עירום שפורסמו ללא הסכמה וגילויי אלימות קשה.⁴³ סיווג התכנים האסורים נעשה לפי הגדרות וקלסיפיקציות שנקבעו בתכנית המכונה "Online Content Scheme" שמציגה דירוג לפי רמת חומרתם.⁴⁴ כמו כן, כיוון שהחוק התפתח על סמך חוק הבטיחות ברשת עבור ילדים, הוא מכיל סעיפים הנוגעים לעבירות שנעשו נגד קטינים.⁴⁵ מבחינת נהלי הדיווח, החוק מגדיר באופן מפורט את אופני הגשת צווי ההסרה ואת המבנה שלהם על סמך קרטריונים שונים, כמו סוג העבירה (ילדים או מבוגרים).⁴⁶ בנוסף, הוא מפרט את הגופים (מפעילי אתרים, רשתות חבריות או ספקיות שירותי אינטרנט) עליהם חלים כללים אלו.⁴⁷

³⁹ Section 51(v) of the Australian Constitution

⁴⁰ Cassandra Gizzo, Lindsay Weinstein, Kirk Boladeras and Siobhan Rooney, *Australia takes the international lead in social media regulation* (Feb. 28, 2022), <https://www.socialmedialawbulletin.com/2022/02/australia-takes-the-international-lead-in-social-media-regulation/>.

⁴¹ פרק 2 ב-Online Safety Act, ראו לעיל ה"ש 30.

⁴² Online Safety Act 2021 – Fact Sheet, eSafety Commissioner, <https://www.esafety.gov.au/sites/default/files/2021-07/Online%20Safety%20Act%20-%20Fact%20sheet.pdf> (last visited May 9, 2023).

⁴³ פרק 8 ב-Online Safety Act.

⁴⁴ התכנית הטילה הגבלות מטעם משרד התקשורת האוסטרלי על תכנים באינטרנט במסגרת חוק רשות השידור האוסטרלי. בנוסף, כיום היא מהווה תקן לפיו מפרסמים באינטרנט צריכים לעמוד; פרק 9 ב-Online Safety Act מעג את התכנית בחוק העדכני.

⁴⁵ פרק 6 ב-Online Safety Act, ראו לעיל ה"ש 30.

⁴⁶ פרק 3 ב-Online Safety Act, ראו לעיל ה"ש 30.

⁴⁷ פרק 9 ב-Online Safety Act, ראו לעיל ה"ש 30.

5. דיון נורמטיבי וביקורתי

בפרק זה, אציג ביקורת כלפי מסלול האכיפה הוולונטרי המאפשר למחלקת הסייבר לפעול ברחבי המרשתת להסרת פרסומים העולים כדי עבירות פליליות ללא הסדר הסמכה מפורשת בחוק. בעניין **עדאלה**, קבע בג"ץ שמחלקת הסייבר בפרקליטות מוסמכת לבצע פעילות וולונטרית מול הפלטפורמות להסרת פרסומים פוגעניים מהרשת. זאת במקרים בהם שלעמדת הפרקליטות יש בהם משום עבירה ואין בכך פגיעה בזכות-יסוד. עם זאת, ארצה לטעון כי היעדר התשתית החקיקתית לפעילות יחידת הסייבר מהווה פגיעה בעקרונות יסוד חוקתיים כמו הכלל בדבר "הסדרים ראשוניים" הנובע מעקרון הפרדת הרשויות.

דיון בחוקתיות ההסדר הקיים

שלב ראשון: היקף הפרישה של הזכות לחופש הביטוי וחופש המידע

כיום, רוב השיח החברתי, הפוליטי והתרבותי צומח ברשתות החברתיות- זאת, בין היתר, בגלל הנגישות הרחבה ושימוש ללא השקעת משאבים ניכרים. הרשתות החברתיות מגבירות את חופש הביטוי בכך שהן מאפשרות להתגבר על משוכות מוסדיות, חברתיות וכלכליות על מימוש הזכות.⁴⁸ על כן, הסרת תכנים ברשתות החברתיות מהווה **פגיעה ישירה בחופש הביטוי** ומהווה נטל ניכר על מימושו.

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו אינו מציין את חופש הביטוי במפורש, אך לפי הפרשנות המקובלת, הזכות לכבוד האדם כוללת גם היבטיים מרכזיים של חופש הביטוי.⁴⁹ האינטרסים הפרטיים והציבוריים המוגנים במסגרת חופש הביטוי חלים על כל מסר, לרבות מעשים שמטרתם הבעת מסר. לצד זאת, ביטויים אינם מוגנים באותה המידה – ישנם ביטויים שמוגנים יותר כגון ביטויים פוליטיים לגבי סוגיות שנויות במחלוקת או ביטויים שמבטאים ביקורת על השלטון. מנגד, ישנם ביטויים שמוגנים פחות, בהם לכאורה עוסקת מחלקת הסייבר, הם ביטויים גזעניים, פורנוגרפיים או שיש בהם פוטנציאל לפגוע בביטחון המדינה; נראה שבמקרים כאלה, לא יהיה צורך במבחן לשם פגיעה בביטוי כיוון שעצם הביטוי הוא מטיבו פוגעני.

חופש המידע, כנגזרת של חופש הביטוי, שהוכרה כתנאי להגשמתו, נועד להבטיח פיקוח יעיל על פעילות השלטון כדי לאפשר שיח ציבורי מושכל בסוגיות שנויות במחלוקת. לבית המשפט סמכות לאסור פרסום מידע, והיא מופעלת לעיתים תכופות, בעיקר בעניינים שבהם פועלת המשטרה ובעניינים הנוגעים לביטחון המדינה.⁵⁰ בחקיקה נקבעו גם איסורים לפרסם מידע מסוים: בין היתר, בסעיף 113 לחוק העונשין, נקבע איסור לפרסם מידע שסווג סודי.⁵¹ בנוסף, חוק חופש המידע, תשנ"ח-1998 עיגן לראשונה

⁴⁸ חיים ויסמונסקי "אכיפה אלטרנטיבית של עבירות ביטוי במרחב הסייבר" **משפט, חברה ותרבות** 691, 1 (2017).

⁴⁹ ברק מדינה **דיני זכויות האדם בישראל** 88 (2016).

⁵⁰ סי' 70(ה) וסי' 70(ה1) לחוק בתי המשפט המקנים סמכות להוציא צווי איסור פרסום על פרטי חקירה אם הדבר עלול לפגוע בחקירה, בדיון המתקיים במעמד צד אחד.

⁵¹ מדינה, לעיל ה"ש 49, בעמ' 462.

בחוק את זכותו של האזרח לקבל מידע מן הרשויות⁵² וחובת פרסום של ההנחיות המנהליות הכתובות שעל פיהן היא פועלת.⁵³

לפי הלכת **שניצר**, הסמכות לפגוע בחופש הביטוי (לאסור פרסום מידע) מחמת הסכנה הנשקפת מכך לביטחון המדינה כפופה, למבחן הוודאות הקרובה, שחל, לפחות להלכה, גם ביחס להוצאת צווי איסור פרסום שיפוטיים.⁵⁴

שלב שני: הדרישה להסמכה בחוק – הכלל בדבר "הסדרים ראשוניים"

במקרה הנדון, הפרקליטות פועלת על סמך נוהל שפרסמה ללא עיגון בחקיקה ראשית וללא הסמכה מטעם הכנסת. תנאי הכרחי להכרה בתוקפו של מעשה שלטוני הפוגע בזכות חוקתית הוא הסמכה מפורשת בחוק שצריכה לכלול פירוט של ההסדרים העיקריים שלפיהם תופעל הסמכות;⁵⁵ הדרישה להסמכה בחוק היא חלק מתנאי פסקת ההגבלה הקבועה בסעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. מדובר בדוקטרינת הכלל בדבר "הסדרים ראשוניים" (להלן: כלל "הסדרים ראשוניים") שמעניקה חשיבות לפירוט הנדרש בחקיקה כדי להכיר בסמכות שלטונית של הרשות המינהלית. בפסיקה מידת היישום של הדרישה להסמכה בחוק אינה אחידה ועיקר אכיפתו ביחס למעשים שלטוניים שפוגעים בזכויות אדם.⁵⁶ הדוקטרינה קובעת מגבלה חוקתית שעל פיה, בעניינים מסוימים, הכנסת בעצמה חייבת לקבוע את המדיניות ואסור לה לאצול את הסמכות לקביעת מדיניות לגוף אחר.⁵⁷ בנוסף, קיומה של סמכות כללית אינה מספיקה להצדקת פגיעה בזכויות-יסוד וככל שהפגיעה חמורה יותר ובזכות חשובה יותר, תידרש הסמכה מפורשת ומפורשת יותר.⁵⁸

הדרישה להסמכה בחוק נובעת ממספר שיקולים, כגון עקרון הכרעת הרוב בדמוקרטיה פורמאלית שלפיו בסמכותו של הרוב להכריע הכרעות חברתיות חשובות. בנוסף, הדרישה נועדה להגביר את עקרון ההשתתפות, הן במובנו הטכני של שמירה על עצם האפשרות להצביע על הסמכויות שמוענקות לרשות המבצעת ובמובנו המהותי שכולל את היכולת של הציבור ונבחריו לנהל דיון פומבי שבו ניתן ביטוי לנציגים של כלל הציבור כך שניתן יהיה לגבש דעה בנושא. שיקול מרכזי נוסף הוא הצורך בשוויון ובהסתמכות- הכלל נועד להביא לכך שהפעלת סמכויות שלטוניות תתבסס על כללים שנקבעו מראש, כדי למנוע הפעלה שרירותית של הסמכות וכדי לאפשר לאזרחים לדעת מראש על הפגיעה ועל היקפה. סמכותה של רשות מנהלית מוגבלת לתחומים שבהם הכנסת הסדירה בחוק את עיקרי הפעלת הסמכות שכוללים את ההכרעות הערכיות והעיקריות, המטרות האמצעים וכדומה.

⁵² סי' 5(א) לחוק חופש המידע.

⁵³ שם, בסי' 6(א).

⁵⁴ בג"צ 680/88 שניצר נ' הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב(4) 617 (1989), סי' 15 לפסק דינו של השופט ברק: "רק פגיעה קשה וממשית בסדר הציבורי יש בה כדי להצדיק הגבלה על חופש הביטוי. ההסתברות המצדיקה הגבלה על חופש הביטוי היא זו של 'הקרוב לוודאי'. הסתברות זו אינה קיימת, אם ניתן לנקוט באמצעים אחרים – פרט להגבלת החירות האישית ופרט לפגיעה בחופש הביטוי – שיש בהם כדי להפחית את הסכנה. הפגיעה בחופש הביטוי צריכה להיות אמצעי אחרון."⁵⁵

⁵⁵ בז'רנו, לעיל ה"ש 4.

⁵⁶ בג"ץ 3267/97 אמנון רובינשטיין נ' שר הביטחון, נב(5) 481 (1998), פסי' 24 לפסק דינו של השופט ברק.

⁵⁷ יואב דותן "הסדרים ראשוניים ועקרון החוקיות החדש" משפטים מ"ב 379, 401 (2018).

⁵⁸ בג"ץ 6824/07 ד"ר עאדל מנאע נ' רשות המסים, סד(2) 479 (2010), פסי' 15 לפסק דינו של השופט פוגלמן.

אמצעי ביניים לחלוקת הסמכויות בין הכנסת לממשלה הוא הסמכת הממשלה לקבוע הסדרים נרחבים באמצעות חקיקת-משנה ("תקנות"), תוך התניית כניסת התקנות לתוקף באישור ועדה של הכנסת. עם זאת, במקרה של הסמכויות המוענקות למחלקה בתקנות, לא מדובר בתקנות שעברו אישור של ועדת הכנסת בהליך של חקיקת-משנה.

מאידך, ניתן לטעון שהלכה למעשה, פעולה במישור הוולונטרי-הסכמי אינה הפעלה של סמכות במובן של מתן הוראה או דרישה מחייבת; למעשה מדובר בהגשת בקשה, הנסמכת על ההבנה שספקית השירות תבחן אותה בהתאם לתנאי השימוש שהיא עצמה הגדירה ועל פי תבחיניה.⁵⁹ כך, יתכן שהדבר אינו דורש את אישור ועדת הכנסת. עם זאת, כיוון שמנגנון האכיפה הוולונטרי פוגע בזכויות החוקתיות להליך הוגן ולחופש הביטוי, הוא נדרש לעמוד בתנאי פסקת ההגבלה, ולהיות מעוגן בהסמכה מפורשת בחוק. כך, מדובר במנגנון המפקיד בידי פרקליטות המדינה סמכויות נרחבות להתוות את גבולות חופש הביטוי.

אציין שהמנגנון אינו מכיל גם אפשרות פנייה לערכאות ומתן זכות טיעון, אולם אלו פגמים מנהליים שלא אדרש אליהם במסגרת דיונו.

מנגד, ישנם יתרונות לקביעת מדיניות על ידי רשות מנהלית, כמו למשל שהרשות המבצעת, בניגוד למחוקק, יכולה להיות מקצועית וחשופה לפחות לחצים פוליטיים והשפעה של בעלי אינטרס. בענייננו, למחלקת הסייבר ישנם יתרונות רבים על-פני המחוקק, עבור מימוש האינטרס הציבורי. בהקשר זה, המחלקה היא "שחקנית חוזרת", הבקיא בתנאי השימוש של הפלטפורמות המקוונות, ומעודכנת בשינויים הנעשים בכללים אלה, ולכן יש לה יתרון מובנה בהפעלת המסלול הוולונטרי. בכך המחלקה אכן יכולה לשרת את הציבור בכללותו.

פגיעה בעקרונות הפרדת הרשויות הנובעת מהיעדר שקיפות ופיקוח הדדי

השקיפות המינימלית שמעניקה היחידה אינה מספיקה כדי לאמוד את יושרת הפקידים הממשלתיים וכדי לאפשר לשלטון לתת דין וחשבון על פעילותו.⁶⁰ נוסף על כך, למרות ההצעות להגברת השקיפות שהתקבלו בעניין עדאלה,⁶¹ באוגוסט 2021 הארגון פנה ליחידת הסייבר לקבלת מידע על פעילות היחידה ונענה ש"יחידת הסייבר אינה מתעדת את התוכן או את המקום בו הוסר הפורסם כך שלא ניתן לשחזרו".⁶²

⁵⁹ ויסמונסקי, לעיל ה"ש 48 בע"מ 725.

⁶⁰ מדינה, לעיל ה"ש 49 בעמ' 461.

⁶¹ עדאלה, ראו לעיל ה"ש 23 בפס' 73 לפסק דינו של השופט מלצר.

⁶² עו"ד רביע אנבריה, מרכז עדאלה ובית הספר למשפטים, אוניברסיטת הרווארד בכנס בעקבות פסק הדין בבג"ץ עדאלה (34: 15) https://www.youtube.com/watch?v=qIxntpsgDjo&ab_channel=TAUVOD

במסגרת הדו"ח השנתי שמפרסמת הפרקליטות המסכם את פעילותה וכן את פעילות מחלקת הסייבר.⁶³ בנוסף, המחלקה לכאורה מפרסמת ידיעות בעמוד החדשות שהיא מנהלת, אך בפועל נראה שאינו פעיל. בעניין עדאלה נטען שמחלקת הסייבר מקבלת מעת לעת פניות שונות הנוגעות לפרסומים שהופצו ברשת האינטרנט מגורמי ממשל שונים (עיקר הפניות מתקבלות מגורמי הביטחון) העוסקות בפרסומים הנוגעים למעשי טרור ולאלימות חמורה.⁶⁴ בהיעדר שקיפות של פעילות היחידה, קיימת סכנה שפניות אליה ישמשו כאיצטלה לקידום מסרים פוליטיים של הממשלה החוסים תחת גבולות חופש הביטוי בדיון הישראלי.

עקרון שלטון החוק והפרדת רשויות (נגזר מכלל ההסדרים הראשוניים)

בעניין עדאלה, נקבע שאין בפעילות הפרקליטות משום פגיעה בזכות יסוד, אך קביעה זו אינה תואמת את האופן בו התפרש חופש הביטוי בפסיקתו של בית-משפט, בה התפרש חופש הביטוי כרחב דיו אף כדי לכלול תחתיו ביטויים פוגעניים, העולים כדי עבירות הסתה לאלימות, או גזענות.⁶⁵ מכאן נובעת הפגיעה בעקרון הפרדת הרשויות, שכן במצב דברים זה "המילה האחרונה" בכל הנוגע לחוקיות פרסום זה או אחר, ניתנת למעשה לרשות המינהלית, או למפעילי הפלטפורמות המקוונות, ולא לבית המשפט, שאמור להכריע בסוגיות מעין אלו.

ישנם ביטויים השנויים במחלוקת שנמצאים בתחום הפרשני העמום של החוק, לפיכך ישנו צורך בהכרעה שיפוטית אם ביטוי חורג מתחום הסיבולת בחברה ליברלית. בהיעדר הסמכה מפורשת, המחלקה נוטלת לידיה סמכויות שיפוטיות שגלומות בהן קביעה שיפוטית-נורמטיבית על ביטויים. כאשר היא פועלת להסיר אותם.

שימוש בסמכות שיורית

בהלכת עדאלה נקבע שפעילות המחלקה היא חיונית אך אינה חפה מקשיים, הנוגעים בעיקר לבעיית ההסמכה בחקיקה ראשית פרטנית לפעולות המחלקה. אולם, נקבע שעד לקבלת חקיקה מפורטת בנושא, ניתן להמשיך במצב הנוהג, כמו שנעשה במדינות דמוקרטיות אחרות, כשסמכות המחלקה מתבססת על הסמכות השיורית של הממשלה, או על סמכויות עזר של גורמי האכיפה. על אף שסמכות שיורית זו מעוגנת בסעיף 32 לחוק-יסוד: הממשלה, **הרי שסמכות זו צריכה להיות מרוסנת במקרים שבהם הפעלת הסמכות גוררת אחריה פגיעה בחירויות יסוד של פרטים, המעוגנות, או שמשמעות מחוקי-היסוד.**⁶⁶ גם פסקי דין שעסקו במקור סמכות זה קבעו כי הסמכות השיורית אינה יכולה לשמש

⁶³ "דו"ח השנתי של הפרקליטות" אתר פרקליטות המדינה (31.10.2021) <https://www.gov.il/he/departments/general/annual-report-archive>; נראה שהדו"ח האחרון שפורסם היה בשנת 2021.

⁶⁴ עדאלה, ראו לעיל ה"ש 23 בפס' 10 לפסק דינו של השופט מלצר.

⁶⁵ בג"ץ 399/85 כהנא נ' הוועד המנהל של רשות השידור, פ"ד מא(3) 255 (1987), פס' 20 לפסק דינו של השופט ברק.

⁶⁶ בג"ץ 8600/04 ראש המועצה האזורית חוף עזה נ' ראש הממשלה, פ"ד נט(5) 673, 687 (2005), פס' 17 לפסק דינו של השופט ברק.

בסיס לפגיעה בזכויות יסוד, ⁶⁷ למשל בעניין מתווה הגז, ⁶⁸ נקבע שבנושאים חשובים נדרשת חקיקה ראשית ולא ניתן להסתפק בהסמכה לרשות המבצעת לקבוע הסדר ראשי. ⁶⁹ ביחס לפגיעה בחופש הביטוי, נקבע עוד קודם לכן, בעניין פדרמן, כי אין לפגוע בחופש הביטוי מכוח ההסמכה הכללית שבעקרון השיוריות. ⁷⁰

⁶⁷ סי' 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.

⁶⁸ בג"ץ 4374/15 התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר) נ' ראש ממשלת ישראל (נבו) 27.03.2016, פסי' קמ"ב לפסק דינה של השופט רובינשטיין.

⁶⁹ בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(4) 817 (1999), פסי' 19 לפסק דינו של השופט ברק.

⁷⁰ זאת, מאחר שפגיעה בה ללא הסמכה חוקית נוגדת תפיסות יסוד נורמטיביות הנובעות מאופי משטר דמוקרטי, כך נקבע בבג"ץ 5128/94 נועם פדרמן נ' שר המשטרה, משה שחל, מח(5) 647 (1995) לפסק דינו של הנשיא שמגר.

6. הצעה לשינוי הדין הנהג

הצעתי המרכזית היא מעבר מנוהל עבודה של יחידת הסייבר לחקיקה ראשית- עיקר ההצעה היא שתסדיר באופן מפורש את מכלול הסמכויות במסגרת האכיפה הוולונטרית ואת מנגנון האכיפה והדיווח על עבירות ביטוי המוסדר בפלטפורמות וכן יתר ההוראות שנקבעו בתקנון היחידה. בדומה לדין האוסטרלי, החוק יכלול רשימת קריטריונים ברורים המסווגים ביטויים אסורים וכן פנייה לפסקי דין מנחים עליהם מתבססת המחלקה לסיווג עבירות אסורים. בנוסף, החקיקה תענה לצורך למסד מנגנון מבקר ומפקח על פעילות המחלקה לאחר שליחת צווי הסרה, כגון בדו"ח מפורט ובהקמת וועדה המפקחת על פעילות היחידה.

עד מעמד החקיקה, יש צורך לעדכן את נהלי היחידה הנוגעים לשקיפות ובהמשך, לצרכי פומביות, לצרף את החקיקה המעודכנת המסדירה את האופן בו היא פועלת מול הפלטפורמות. זאת, כאמור כיוון שהנוהל אינו כולל מחויבות לתעד את פניות היחידה לפלטפורמות, מנגנון פיקוח ציבורי, מחויבות לשמור על תוכן שהוסר כאמור ראייתי או נהלי ערעור על צווי הסרה.⁷¹ באשר להסדר שנקבע בחוק הסמכויות, הרי שהוא כולל רק התייחסות להגבלת הנגישות ולחסימת תוכן לאתרים או מנגנוני חיפוש, ואינו עוסק בפלטפורמות שמנוהלות על ידי חברות פרטיות או במשתמשים המפרסמים בהם תכנים אסורים.

כעת, אדון בקשיים שהצעה זו עלולה לעורר- שקיפות מוחלטת אינה אפשרית לפי חוק חופש המידע בנוסחו הנוכחי, שפוטר רשות ציבורית ממסירת מידע במקרה של הכבדה בלתי סבירה, למשל מבחינת הקצאת משאבים או חוסר יעילות כללית.⁷² עם זאת, היכולת לערער על החלטת המדינה במנגנון מוסדר ולתעד פניות לפלטפורמות הינה הכרחית לשמירה על עקרונות יסוד חוקתיים שפורטו בפרק הדיון הנורמטיבי והביקורתי. בנוסף, הקמת וועדה ציבורית מפקחת לא תצריך משאבים רבים מצד מדינה אם התכנים והתיעוד נאספים ממילא. זאת ועוד, העומס שתפעיל וועדה מפקחת על היחידה אם תמצא שפעילותה חורגת מסמכותה משתלם לנוכח הפגיעה האפשרית בחופש הביטוי.

⁷¹ בס' 11 בחוק הסמכויות ישנו פירוט של אופן הערעור על החלטות בית-המשפט, אך אין הוא כולל מנגנון ערעורים על החלטות יחידת הסייבר.

⁷² ס' 18(1) לחוק חופש המידע.

7. סיכום

לסיכום, ישנן סוגיות רבות הנוגעות לסמכויות של גופים שלטוניים לפעול במרחב המקוון, מול פלטפורמות עצמאיות בבעלות פרטית, שנתרו כיום במחשכי התחום החוקתי. אכן, התפתחויות טכנולוגיות, והתמורות החברתיות הנלוות אליהן, משתנות בקצב מעריכי בעוד שמסגרת החוק מתעדכנת בקצב איטי ואף נותרת בעינה בסוגיות מסוימות. עם זאת, ראוי ששוני זה יציף את הצורך לעגן בחוק סוגיות ליבה, כגון חופש הביטוי, המעצבות את האופן בו המדינה פועלת במרחבים המקוונים המעצבים חלק ניכר מחיינו. חופש הביטוי הוא אבן יסוד המעגן את האופן בו אזרחים יכולים לשנות, לבקר ולשפר את שיטת המשטר המסדירה את שלל תחומי חייהם. לטענתי, הגיעה העת להחיל דין מעודכן וצודק שיהווה מסגרת לסמכות המדינה לפעול ברשתות החברתיות. הדין שאבקש להחיל לעיגון חופש הביטוי במרחב המקוון הוא רחב, אך מטרתו היא להוות נקודת מוצא לעיגון יתר הזכויות החוקתיות במרחב המקוון בעתיד.

8. רשימה ביבליוגרפית

מקורות ישראליים:

חוקים ותקנות

- חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.
- חוק חופש המידע, התשנ"ח-1998.
- חוק סמכויות לשם מניעת ביצוע עבירות באמצעות אתר אינטרנט, התשע"ז-2017 אינטרנט (פרסום הודעה בדבר מתן צו), תשע"ח-2018.

פסיקה

- בג"ץ 1/49 בז'רנו נ' שר המשטרה, פ"ד ב 80 (1949).
- בג"ץ 399/85 כהנא נ' הוועד המנהל של רשות השידור, פ"ד מא(3) 255 (1987).
- בבג"ץ 5128/94 נועם פדרמן נ' שר המשטרה, משה שחל, מח(5) 647 (1995).
- בג"ץ 3267/97 אמנון רובינשטיין נ' שר הביטחון, נב(5) 481 (1998).
- בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, נג(4) 817 (1999).
- בג"ץ 8600/04 אבנר שמעוני, ראש-המועצה האזורית חוף עזה נ' ראש-הממשלה, נט(5) 673 (2005).
- בג"ץ 6824/07 ד"ר עאדל מנאע נ' רשות המסים, סד(2) 479 (2010).
- בג"ץ 4374/15 התנועה למען איכות השלטון בישראל (ע"ר) נ' ראש ממשלת ישראל (נבו) 27.03.2016.
- בג"ץ 7846/19 עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' פרקליטות המדינה יחידת הסייבר (נבו) 12.4.2021.
- בש"פ 2065/13 פלוני נ' מדינת ישראל [פורסם בנבו] (22.03.2013).
- עע"מ 3782/12 מפקד מחוז תל אביב-יפו במשטרת ישראל נ' איגוד האינטרנט הישראלי, פ"ד סו(2) 159 (2013).
- רע"א 5860/16 Facebook Inc נ' בן חמו (נבו) 31.5.2018.
- ת"א (מחוזי ת"א) 18962-09-18 בן מאיר נ' Facebook Inc (נבו) 16.1.2019.

ספרים

- ברק מדינה דיני זכויות האדם בישראל (2016).
- מיכל לביא אחריות מתוכי תוכן לעוולות ביטוי: הקשר חברתי, משפט וטכנולוגיה (2018).

מאמרים

- אהרן ברק "שלטון החוק ועליונות החוקה", **משפט וממשל** ה' 375 (2000).
- פרופ' ניבה אלקין-קורן, "המתווכים החדשים בכיכר השוק הווירטואלי" **משפט וממשל** ו' 381 (2003).
- מיכל אגמון-גונן "האינטרנט כעיר מקלט! הסדרה משפטית לאור אפשרויות העקיפה הטכנולוגיות וגלובליות הרשת" **רשת משפטית: משפט וטכנולוגיית מידע** 207 (2011).
- חיים ויסמונסקי "אכיפה אלטרנטיבית של עבירות ביטוי במרחב הסייבר" **משפט, חברה ותרבות** 691 (2017).
- פרופ' יואב דותן "הסדרים ראשוניים ועקרונות החוקיות החדש" **משפטים** מ"ב 379 (2018).
- מיכל לביא "ביוש לנצח?" **משפטים** מט 439 (2019).
- דלית קן-דרור פלדמן וניבה אלקין קורן "שקיפות פעולות המדינה בסביבה הדיגיטלית: אכיפה אלטרנטיבית" של עבירות ביטוי באמצעות ענקיות הרשת" **המשפט** כה 27 (2020).

שונות

- נוהל עבודה – מחלקת הסייבר בפרקליטות המדינה (27.4.2021).
- "אודות יחידת הסייבר" אתר משרד המשפטים (12.5.2021)
<https://www.gov.il/he/departments/general/cyber-about>
- הצעת חוק למניעת ביצוע עבירות באמצעות פרסום באינטרנט (הסרת תוכן), התשפ"ב-2021 (פ/2317/24).
- "נוהל מחלקת הסייבר בפרקליטות המדינה: טיפול בתכנים בלתי-חוקיים במרחב המקוון" אתר איגוד האינטרנט הישראלי (23.4.2021) https://www.isoc.org.il/regulating-digital-services/israel/cyber_guidelines_2021
- "דו"ח השנתי של הפרקליטות" אתר פרקליטות המדינה (31.10.2021)
<https://www.gov.il/he/departments/general/annual-report-archive>
- עו"ד רביע אגבריה, מרכז עדאלה ובית הספר למשפטים, אוניברסיטת הרווארד בכנס בעקבות פסק הדין בבג"ץ עדאלה https://www.youtube.com/watch?v=qIxntpsgDjo&ab_channel=TAUVOD (15: 34).

מקורות משיטת משפט זרה:

חוקים ותקנות

- .Enhancing Online Safety Act 2015 (Cth)
- .Online Safety Act 2021 (Cth)

מאמרים

- Michael D. Birnhack & Niva Elkin-Koren, *The Invisible Handshake: The Reemergence of the State in the Digital Environment*, 8 Va. J.L. & Tech (2003).
- Gail Mason & Natalie Czapski, *Regulating Cyber-Racism*, 41 MELB. U. L. REV. 284 (2017).
- Jack M. Balkin, *Free Speech Is a Triangle*, 118 Colum. L. Rev. 2011 (2018).
- Terry Flew, Fiona Martin & Nicolas Suzor *Internet Regulation as Media Policy: Rethinking the Question of Digital Communication Platform Governance* 10 J. Digital Media Pol. 33 (2019).
- Australian Department of Infrastructure, Transport, Regional Development and Communications, *Reviews of the Enhancing Online Safety Act 2015 and the Online Content Scheme—discussion paper*, February 2022, <https://www.infrastructure.gov.au/sites/default/files/consultation/pdf/reviews-enhancing-online-safety-act-2015-and-online-content-scheme-discussion-paper-mk4.pdf>.
- Christopher Knaus, "Social Media Platforms and Self-Regulation in Australia," Australian Strategic Policy Institute (November 2022), <https://www.aspg.org.au/wp-content/uploads/2022/11/Social-Media-Platforms.pdf>.

שונות

- Enhancing Online Safety for Children Amendment Bill 2017.
- Michael Koziol, *Christchurch shooter's manifesto reveals an obsession with white supremacy over Muslims*, Sydney Morning Herald, <https://www.smh.com.au/world/oceania/christchurch-shooter-s-manifesto-reveals-an-obsession-with-white-supremacy-over-muslims-20190315-p514ko.html> (Mar. 15, 2019).
- David Frum, *The Violent Consequences of White Nationalism*, The Atlantic (Mar. 15, 2019), <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/03/violence-new-zealand-echoes-past-terrorist-patterns/585043/>.
- Online Safety Act 2021 – Fact Sheet, eSafety Commissioner, <https://www.esafety.gov.au/sites/default/files/2021-07/Online%20Safety%20Act%20-%20Fact%20sheet.pdf> (last visited May 9, 2023).

- Criminal Code Amendment (Sharing of Abhorrent Violent Material) Act 2019 (Cth) (Australia).
- Facebook, Facebook Community Standards, <https://transparency.fb.com/policies/community-standards/> (2023).
- Cassandra Gizzo, Lindsay Weinstein, Kirk Boladeras and Siobhan Rooney, *Australia takes the international lead in social media regulation* (Feb. 28, 2022), <https://www.socialmedialawbulletin.com/2022/02/australia-takes-the-international-lead-in-social-media-regulation/>.
- Facebook, Inc., Community Standards Enforcement Report (2021), <https://transparency.facebook.com/community-standards-enforcement>.